

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ САМОАКТУАЛІЗАЦІЇ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ

Полтавський державний медичний університет
(м. Полтава, Україна)

Вступ.

В умовах викликів сьогодення професія лікаря вважається однією з найважливіших. Суспільством висувуються високі вимоги щодо сформованості їх компетенцій, а також щодо психологічної готовності діяти в екстрених умовах та умовах підвищеної небезпеки, вирішуючи складні професійні і життєві завдання. Саме тому навчання студентів-медиків таке значиме та повинне бути зорієнтоване як на якісну теоретико-практичну підготовку, а також на формування особистісних і професійно важливих якостей (морально-етичних, інтелектуальних, комунікативних, емоційно-вольових, ціннісних) і властивостей особистості майбутнього лікаря.

Сучасні науковці і психологи значну увагу звертають на самоактуалізацію майбутнього фахівця, переконуючи, що молодь з високим рівнем самоактуалізації швидше та якісніше робить вибір у будь-яких ситуаціях, виявляє більшу активність та відповідальність за власні дії і вчинки, вирізняється оригінальністю й високою ефективністю у нестандартних життєвих ситуаціях, більш творча, що і дає змогу краще адаптуватися до мінливих умов сучасного світу, виділятися з-поміж інших, отримуючи таким чином кращі можливості для розвитку та особистісно-професійного становлення, а також до соціально-психологічної адаптації загалом [1, 2, 3, 4, 5, 6].

Проведений аналіз наукової літератури засвідчує, що значний науковий внесок у розкриття проблеми самоактуалізації особистості здійснили велика кількість фундаторів психологічної науки. Зокрема автором концепції самоактуалізації – А. Маслоу означено, що саме у студентські роки процес самоактуалізації набуває особливої інтенсивності. Значно розширили погляд на проблему професійної самоактуалізації майбутніх фахівців різних професійних напрямків сучасні дослідники: В.А. Гупаловська, Т.О. Корень Ю.Г. Долінська, Н.В. Старинська, А.А. Фурман, В.В. Зеленін, А.І. Іващенко, О.М. Кокун та ін. Особливості навчання студентів-медиків розглядаються в роботах І.В. Кахно, Д. Куришко, Н.Г. Мацько, І.С. Потоцької, В.А. Рибінської та ін., однак встановлено, що аспект самоактуалізації стосовно студентів-медиків практично не стає предметом наукового аналізу, за винятком окремих досліджень [3]. Так само відсутні ґрунтовні відомості щодо методичного аспекту формування професійної самоактуалізації студентів-медиків у вищій школі, хоч цей процес повинен бути одним із пріоритетних завдань вищого медичного навчального закладу.

Мета дослідження.

Здійснити теоретичне дослідження методичних засад формування самоактуалізації студентів – майбутніх медиків у процесі їх фахової підготовки.

Основна частина.

З психолого-педагогічної точки зору, студентський вік характеризується посиленням розвитком самосвідомості, якісним формуванням пізнавальних і професійних інтересів, усвідомленням потреби у трудовій діяльності, активним включенням у громадське життя та наростанням самостійності у прийнятті рішень і виборі свого життєвого шляху (Б.Г. Ананьєв, І.О. Зимня, І.С. Кон, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, К.Д. Ушинський та ін.).

Період становлення студентів-медиків є суперечливим і тривалим. Саме тому ми прагнемо звернути увагу на доцільність створення творчої атмосфери в медичній освіті, що допоможе розкрити творчий потенціал особистості, що є умовою для формування специфічного медичного мислення, сприятиме самовдосконаленню, самоактуалізації та самореалізації в професійній діяльності. Продовжуючи цю тезу, ми переконані, що найбільш актуальною для студентської спільноти медичного профілю є ідея самоактуалізації особистості.

Аналіз літературних джерел засвідчує, що самоактуалізація є центральним поняттям в гуманістичній психології, психологічним феноменом, що активно формується в юнацькому віці, характеризується підвищенням рівня усвідомлення власної індивідуальності, неповторності, рівня орієнтованості у життєво-соціальних ситуаціях, організаційно-вольової зрілості у формуванні життєвих планів, подоланні життєвих труднощів, вирішенні різноманітних обставин позитивного чи негативного змісту. Усе це потребує великих психологічних та енергетичних затрат, але при цьому дозволяє молодій особистості найбільш повно та вільно розкривати свій творчий потенціал (таланти), реалізовувати свої можливості у різних сферах життєдіяльності, зокрема у навчально-професійній [1, 4, 5, 6]. У студентський період самоактуалізація активно набуває професійного спрямування, і основна роль у її формуванні належить соціальній активності самого суб'єкта – майбутнього фахівця, а також діяльності освітнього закладу, зокрема вищої школи.

До ключових складових професійної самоактуалізації, що формуються в студентські роки в ЗВО та характеризують студента-медика як майбутнього суб'єкта праці відносяться ціннісні орієнтації, самооцінка, професійні інтереси, стиль поведінки, характер спілкування, творчі уміння, рівень самостійності та пошуково-перетворюючого стилю мис-

лення, характерологічні особливості людини (М. Боднар, В.А. Гупаловська, Ю.Г. Долінська, Ю.В. Рутіна, М.Г. Ткалич та ін.), специфіка формування яких роблять особистість суб'єктом розвинутою, здатною до самовияву, життєтворчості, до будування і коригування свого неповторного життєвого світу (М.Й. Боришевський, І.С. Булах, С.Д. Максименко, О.В. Скрипченко, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко та ін.). Механізмами розвитку особистісних властивостей, які забезпечують розвиток самоактуалізованої особистості студентів, вчені називають самопізнання, самостимулювання, самопрограмування, само-реалізацію та самопрезентацію (Н.В. Старинська) [7]. Інформативною щодо структурних компонентів професійної самоактуалізації вважаємо також модель Ю.В. Рутіної, за якою в основі лежать чотири смислові блоки: духовно-ціннісний; креативний; рефлексивний; когнітивний [5].

Нас цікавить питання: яким чином вища школа може забезпечувати процес самоактуалізації особистості студентів-медиків?

Апелюючи до досліджень О.В. Андрієнко, Л.М. Кобильник [1, 2], Н.В. Старинської [6, 7] А.О. Церковного та М.В. Церковної [3], Т.С. Яценко [9] формування самоактуалізації студентів-медиків може проходити у кілька етапів, протягом яких суб'єкти освітнього процесу активно самовдосконалюються: 1) інформаційно-аналітичний (створення мотивації пізнавати і змінювати себе; формування системи знань про психологічні умови, чинники, можливості на шляху до самоактуалізації; усвідомлення потреби докладати власні зусилля; аналіз і оцінювання якостей і властивостей особистості, які сприяють творчому самовияву); 2) тренінго-актуалізуючий, що пронизує весь період навчання в ЗВО (створення умов для актуалізації власних емоційних переживань, інтелекту і поведінки, рефлексії думок, дій, вчинків, для відкритості і прийняття себе та інших, удосконалення комунікативних навичок, розкриття творчих здібностей, концентрування на теперішньому; формування системи компетентностей в індивідуальному досвіді і діяльності; розвиток прагнення до досконалості, самоактуалізації, творчого самовираження); 3) планувально-моделюючий (формування умінь планувати свій час, ставити цілі, передбачити результати діяльності та планувати шляхи коригування; освоєння і закріплення на практиці нових способів дій на основі творчого професійного самовизначення і самовиявлення).

До всього зазначимо, що нова освітня парадигма (Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року») трансформує систему вищої освіти у відповідність до європейських стандартів, окреслюючи в якості основної самостійну навчальну діяльність студента як найбільш ефективний метод підвищення пізнавальної активності та становлення особистості майбутнього фахівця, при цьому її організація і здійснення повинні враховувати потребу суб'єкта в самоактуалізації і спиратися на неї, що відповідає напрямку виявлення творчого потенціалу і динаміки розвитку креативних здібностей.

За висновками сучасних науковців (О.Ю. Корж, О.В. Малихін), до змісту самостійної діяльності студента ЗВО, у тому числі студента-медика,

обов'язково повинні включатися нетрадиційні завдання, вирішення яких вимагали б концентрації й активації всіх можливих якостей майбутнього медика, творчого підходу й емоційного піднесення, креативності, самостійності у прийнятті сміливих рішень. Досягнення певних цілей і реалізація певних прагнень повинні спонукати появу нових прагнень і цілей на наступному етапі навчання, що зумовлює появу якісно нових особистісних якостей у майбутнього фахівця, сприяючи тим самим самовдосконаленню змісту навчального матеріалу та самоактуалізації [3, 4].

Розглянувши низку наукових доробків [1, 4, 5, 6], можемо означити умови, що лежать в основі формування самоактуалізації у студентів-медиків у ЗВО: чіткість і логічність побудови навчального процесу (лекції, практичні, самостійна робота); структурованість та ієрархічність подання навчальної інформації (за дидактичним принципом від простого до складного); підвищення мотивації до навчання та формування потреби в самоактуалізації завдяки орієнтованості на практичну реалізацію здобутих теоретичних знань; суб'єктивне прагнення студента до розширення життєвого досвіду, самоосвіти та активації внутрішнього творчого потенціалу, самовдосконалення; акцент на самостійній діяльності та самоконтролі у ході навчання; розвиток особистісних якостей і властивостей майбутнього фахівця-медика, таких як: гуманізм, емпатійність, рішучість, наполегливість, самоконтроль, впевненість, здатність до рефлексії, які допомагають досягати більш високого рівня самоактуалізації.

Варто звернути увагу на комплексний підхід, який передбачає такі напрямки підвищення рівня самоактуалізації студентів, як: оновлення системи методів, форм і засобів виховання в ЗВО; створення нових технологій навчання і виховання; вплив на свідомість, поведінку, почуття студентів; впровадження спеціальних методик стимулювання самоактуалізації особистості майбутніх фахівців у навчально-виховному процесі [2].

Цілком погоджуємося із думкою Н.В. Старинської, що спонукати студентів до самозміни, самовдосконалення і самоактуалізації у ЗВО може тільки той фахівець (викладач), який сам постійно розвивається, прагне до реалізації своїх можливостей, творчого потенціалу [6]. Саме такий фахівець може бути для студента в ролі координатора, фасилітатора, консультанта, тьютора. З огляду на це, ще однією умовою розвитку самоактуалізації студентів є самоактуалізація педагогічних працівників ЗВО

Висновки.

Отже, питання розвитку особистісно-професійної самоактуалізації студентів-медиків в науковій літературі практично не розкривається. Аналіз феномену в психологічних джерелах дозволив орієнтовно означити основні складові самоактуалізації студента-медика, а також окреслити етапи і напрямки, методи і умови формування самоактуалізації майбутніх фахівців – медиків у вищій школі. Дана стаття не розкриває повністю всі аспекти заданої темою проблематики, однак наближає нас до розробки моделі та програми сприяння самоактуалізації студентів-медиків у відповідному закладі вищої освіти.

Література

1. Kobil'nik LM. Psykholohichni osoblyvosti samoaktualizatsiyi osobystosti maybutnikh psykholohiv i pedahohiv [avtoreferat]. Kyiv: Instytut psykholohiyi im. H.S. Kostyuka; 2007. 22 s. [in Ukrainian].
2. Kobil'nik LM, Katkova TA. Psykholohichnyy suprovid protsesu samoaktualizatsiyi osobystosti maybutnikh fakhivtsiv. Problemy suchasnoyi psykholohiyi. Zbirnyk naukovykh prats' K-PNU, Instytut psykholohiyi imeni H. S. Kostyuka NAPN Ukrayiny. 2015;30:268-278. [in Ukrainian].
3. Korzh O. Samoaktualizatsiya maybutnikh medykiv ta yiyi formuvannya v protsesi samostiyanoi navchal'noyi diyal'nosti. Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchykh i zahal'noosvitnikh shkolakh. 2013;29:238-243. Dostupno: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfo_2013_29_41. [in Ukrainian].
4. Malykhin OV. Samorealizatsiya maybutn'oho vchytelya cherez systemu orhanizatsiyi samostiyanoi navchal'noyi diyal'nosti yak zasib formuvannya yoho akmeolohichnosti. Mater. IV Mizhnarodnoyi naukovy-praktychnoyi konferentsiyi Akmeolohiya - nauka KHKHI stolit'ya; 2014 Trav 30; Kyiv; 2014. s. 291-300. Dostupno: <https://core.ac.uk/download/pdf/33687523.pdf>. [in Ukrainian].
5. Rutyna YUV. Profesiyna samoaktualizatsiya osobystosti. Aktual'ni problemy psykholohiyi. 2016;45:66-71. [in Ukrainian].
6. Staryns'ka NV. Osoblyvosti samoaktualizatsiyi maybutnikh psykholohiv u protsesi profesiynoyi pidhotovky. Kyiv: Interservis; 2015. 178 s. [in Ukrainian].
7. Staryns'ka NV. Prohrama rozvytku samoaktualizatsiyi studentiv. Teoriya i praktyka suchasnoyi psykholohiyi. 2019;2(2):149-152. Dostupno: http://www.tosp-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2019/part_2/31.pdf. [in Ukrainian].
8. Tserkovnyy AO., Tserkovna MV. Kompleksnyy sotsial'no-psykholohichnyy treninh yak chynnyk uspishnoyi samoaktualizatsiyi studentiv. Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu. 2016;59:46-49. [in Ukrainian].
9. Yatsenko T S. Teoriya i praktyka hrupovoyi psykholohichnoyi korektsiyi: Aktyvne sotsial'no- psykholohichne navchannya: navch. posib. Kyiv: Vyscha shk; 2004. 679 s. [in Ukrainian].